

Ulkoasiainministeriö
PL 176
00023 Valtioneuvosto

11.1.2017

Lausunto YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmalliseen määräaikaistarkasteluun (UPR)

Arvoisa ulkoasiainministeriö

Kiitämme kuulemisestamme YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun (UPR) -raportin valmistelussa. Raporttiin kirjatut teemat ovat tärkeitä ja ajankohtaisia.

1. Johdanto

YK:n ihmisoikeuksien julistuksen 18. artiklan mukaan *Jokaisella ihmisellä on ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus; tämä oikeus sisältää vapauden uskonnon tai vakaumuksen vaihtamiseen sekä uskonnon tai vakaumuksen julistamiseen yksin tai yhdessä toisten kanssa, sekä julkisesti että yksityisesti, opettamalla sekä harjoittamalla hartautta ja uskonnollisia menoja.* Kyseessä on jakamaton yksilön oikeus, jonka piiriin kuuluvat perinteiset, ei-perinteiset ja uususkonnolliset näkemykset sekä ei-uskonnolliset vakaumukset, kuten ateismi ja humanismi. Uskonnon tai vakaumuksen vapaus linkittyy merkittävästi muihin ihmisoikeuksiin kuten turvallisuuteen, sananvapauteen ja naisten oikeuksiin. Näitä oikeuksia ei voida myöskään saavuttaa ilman uskonnonvapauden huomioon ottamista. Rauhan, yhteiskuntien kehityksen, demokratian ja ihmisoikeuksien kokonaisvaltainen toteutuminen edellyttävät, että yksilöt ja yhteisöt voivat turvallisesti harjoittaa uskontoaan tai vakaumustaan.

YK:n ihmisoikeusneuvoston yleismaailmallisen määräaikaistarkastelun (UPR) -raportissa tulee ottaa huomioon perusoikeuksiin kuuluvan uskonnon tai vakaumuksen vapauden tila suomalaisessa yhteiskunnassa. Turvapaikanhakijoiden uskonnon tai vakaumuksen vapauden puutteellinen toteutuminen, negatiivisen sekularismin voimistuminen ja uskontokuntiin kuuluviin kohdistuvan vihapuheen ja syrjinnän yleistyminen ovat ihmisoikeusongelmia, joihin tulee suhtautua vakavasti.

2. Suomen Ekumeenisen Neuvoston suositukset Suomen UPR-raporttiin

1. **Turvapaikanhakijoiden uskonnon tai vakaumuksen vapauden turvaaminen:** Turvapaikanhakijoiden uskonnon tai vakaumuksen vapaus on turvattava kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti. Suomessa tulee kehittää maahanmuuttoviranomaisten uskonnonvapausosaamista.
  - a. Uskontoa arvioivaan turvapaikkapuhuttelumenettelyyn liittyy syrjiviä, tuloksiltaan epäluotettavia ja uskonnonvapauden vastaisia piirteitä. Tällöin se ei myöskään palvele tarkoitustaan turvapaikkaperusteen selvittämisessä. Puhuttelukäytäntöä tulee uudistaa tilanteeseen sopivammaksi yhdessä uskontokuntien kanssa. Viranomaisten uskontolukutaitoa ja uskonnonvapauden osaamista on lisättävä.
  - b. Uskonnon tai vakaumuksen vapaus toteutuu vastaanottokeskuksissa vaihtelevasti. Uskonnon tai vakaumuksen vapauden tasapuolinen ja yhdenvertainen toteutuminen vastaanottokeskuksissa on turvattava.
  - c. Uskontoperäistä vainoa paenneet kuuluvat kansainvälisen suojelun piiriin. Viranomaisten tulee kehittää sensitiivisiä mekanismeja ja osaamista vainon tunnistamiseksi.
  - d. Paperittomia ei tule leimata laittomasti maassa oleviksi. Heidän tilanteensa asiallinen selvittäminen vaatii erityistä huomiota.

2. **Vastaaminen negatiivisen sekularismin ja aggressiivisen ateismin asettamaan haasteeseen:** Voimistunut pyrkimys uskontojen työntämiseksi pelkästään yksityiselle ja näkymättömälle alueelle koko yhteiskunnassa sotii kansainvälisiä uskonnonvapauskysymyksiä vastaan. Suomen viranomaisten tulee ottaa painokkaampi linja positiivisen uskonnon tai vakaumuksen vapauden turvaamiseksi.
3. **Hyvien väestösuhteiden edistäminen ja vihapuheen vähentäminen:** Suomen koventuneessa asenneilmapiirissä uskontoa tai vakaumusta tunnustavien, erityisesti uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien, syrjintä, häirintä ja heihin kohdistuva vihapuhe ovat yleistyneet saaden joskus jopa väkivaltaisia muotoja. Hyvien väestösuhteiden edistämiseksi ja vihapuheen suitsimiseksi tulee lisätä 1) uskontolukutaitoa sekä osaamista uskonnonvapauskysymyksissä 2) globaalikasvatusta ja 3) systemaattisesti edistää uskontodialogia ja uskontojen, vakaumusten sekä uskonnottomien kohtaamista kaikilla yhteiskunnan tasoilla.
4. **Uskonnonvapauden edistäminen kansainvälisissä yhteyksissä:** Suomi on aktivoitunut uskonnon tai vakaumuksen vapauden edistämiseksi kansainvälisesti. Kouluttautumisen lisäksi tulisi laatia konkreettiset tavoitteet ja toimintatavat sekä vahvistaa yhteistyötä YK:n uskonnonvapauden erityisraportin kanssa tukien raportoinnin työtä niin taloudellisesti kuin poliittisestikin.

3. Suositusten tarkemmat kuvaukset

3.1. Turvapaikanhakijoiden uskonnon tai vakaumuksen vapauden turvaaminen

Moniarvoistuvassa ja monikulttuurisessa Suomessa uskonnonvapauden toteutuminen kohtaa uusia haasteita, eikä uskonnonvapaus toteudu turvapaikanhakijoiden kohdalla tasavertaisesti. Suomessa uskonnon yhteiskunnallinen asema ja merkitys eri kulttuureissa tunnetaan heikosti ja päätelmiä tehdään pohjoiseurooppalaisesta sekulaarista ideasta käsin; ei aina ymmärretä, ettei uskonto olekaan vain sisäinen ja vapaa vakaumus, vaan arvojen ja toimintojen kokonaisuus.

Ongelmakohtina ovat uskontoa vaihtaneiden tai uskonnosta luopuneiden turvapaikanhakijoiden oikeudet, uskonnonvapauden toteuttaminen vastaanottokeskuksissa ja uskontoperäistä vainoa paenneiden suojelu. Turvapaikanhakijoiden uskonnon tai vakaumuksen vapauden turvaamiseksi kansainvälisten ihmisoikeussopimusten mukaisesti tulee kehittää viranomaisten uskonnonvapausosaamista ja uskontolukutaitoa, kehittää laadukkaampia mekanismeja uskontoon tai vakaumukseen liittyvän turvapaikkaperusteen selvittämiseksi ja velvoittaa vastaanottokeskuksia turvaamaan uskonnon tai vakaumuksen vapauden toteutuminen.

Uskonnon tai vakaumuksen vapauden keskiössä on sisäinen uskonnonvapaus, *forum internum*, eli vapaa valita uskonto tai vakaumus, tunnustaa sitä, vaihtaa sitä tai luopua siitä. Tätä oikeutta ei ole lupa rajoittaa missään olosuhteissa (ICCPR Art. 18 (1), 1981 Declaration of the General Assembly Art. 1 (1), Human Rights Committee general comment 22 Para. 3). Uskonnon vaihtaminen saattaa kuitenkin vaikeuttaa turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessia oleellisesti.

Uskontoa arvioivaan turvapaikkapuhutteluun on joutunut turvapaikanhakijoita, jotka eivät ole edes vedonneet uskontoperäiseen vainoon. Monia seurakuntayhteyteen kastettuja, pitkäkestoisesta kastekoulusta käyneitä ja vaikean kääntymispäätöksen pitkän harkinnan jälkeen tehneitä on palautettu maihin, joissa uskonnon vaihtaminen merkitsee turvallisuusriskiä ja jopa hengenvaaraa.

Nykyistä puhuttelukäytäntöä tulee uudistaa tilanteeseen sopivammaksi yhdessä uskontokuntien kanssa ja parantamalla maahanmuuttoviranomaisten uskontolukutaitoa ja uskonnonvapauden osaamista. On otettava huomioon, että uskontokuntaan liittymisen edellyttämä opin tuntemus vaihtelee uskontokunnittain ja että esimerkiksi uskonnollisten juhlaperinteiden ilmenemismuodot vaihtelevat samankin uskonnon sisällä kulttuurittain, jolloin esimerkiksi Lähi-idän ja Suomen kristittyjen juhlatavat poikkeavat toisistaan suuresti. Kristinuskon sisälläkin sen oppiin liittyvät vastaukset voivat poiketa toisistaan merkittävästi riippuen siitä, mihin kirkkoon henkilö on liittynyt.

Vastaanottokeskuksien käytänteet uskonnonvapauden toteutumisen turvaamiseksi vaihtelevat keskuskohtaisesti. Toisissa keskuksissa uskonnonvapaus toteutuu, toisissa uskonnon harjoittaminen, sen harjoittamisen paikkoihin pääsy tai uskonnon edustajien tapaamiset ovat evättyjä. Erityisen hankala tilanne on uskonnonvaihtajien ja uskonnosta luopuneiden kannalta. He kohtaavat usein häirintää alkuperäisen uskontonsa edustajien tai maanmiestensä taholta. Maahanmuuttovirasto on laatinut suositusluontoisen ohjeistuksen uskonnonvapaudesta vastaanottokeskuksissa. Vastaanottokeskusten tulee turvata jokaisen niissä asuvan uskonnonvapaus – myös positiivisen uskonnonvapauden näkökulmasta.

Turvapaikan saaminen Suomesta uskontoperäisen vainon perusteella on vaikeaa, vaikka uskontoperäinen vaino on yksi Geneven pakolaissopimukseen kirjattu peruste turvapaikalle. Vainon kattava todistaminen tai vakavasta vainosta ja kidutuksesta puhuminen viranomaiselle koherentilla tavalla on monelle ylivoimaista. Palaaminen lähtömaahan eri alueelle on harvoin turvallista, koska vainon takana voivat olla kyseisen maan viranomaiset tai henkilön oma suku. Siksi viranomaisten tulee kehittää sensitiivisempiä mekanismeja ja osamista vainon tunnistamiseksi.

Suomen kiristynyt turvapaikkapolitiikka ja turvapaikanhakijoihin kohdistuva vihamielinen ilmapiiri eivät ole ihmisoikeussopimusten hengen mukaisia. Näihin asioihin on kiinnitettävä huomiota, jotta Suomi voisi edelleen sanoa olevansa ihmisoikeuksien mallimaa. Perheenyhdistämisen kohtuuttomat kiristykset, paperittomien luokitteluun laittomasti maassa oleviksi, yhdenvertaisuusvaltuutetun puutteelliset resurssit palautusten seurannassa, puutteelliset olosuhteet turvapaikanhakijoiden kuulemismenettelyssä – kuten riittämätön etukäteisohjeistus ja oikeusavun rahoituksen heikentyminen – ovat vakavia ihmisoikeuskysymyksiä.

3.2. Vastaaminen negatiivisen sekularismin ja aggressiivisen ateismin asettamaan haasteeseen

Suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa on pitäyditty sekularismin perinteeseen; julkinen ja yksityinen, uskonto ja politiikka on erotettu toisistaan. Asian selventämiseksi tulee erottaa negatiivinen sekularismi positiivisesta sekularismista. Negatiivisessa sekularismissa uskonnot ja vakaumukset on poistettu julkisuudesta, kun taas positiivisessa sekularismissa uskonnot ja vakaumukset saavat näkyä vapaasti julkisessa tilassa. Julkisen vallan ei tule argumentoida uskonnollisesti, mutta sen tulee olla avoin ja antaa tilaa uskonnon julkiselle ja yhteisölliselle harjoittamiselle.

Negatiivinen sekularismi ja aggressiivinen ateismi ovat aiheuttaneet paineita uskonnon tai vakaumuksen vapauden rajoittamiseksi Suomessa. Tämä pyrkimys näkyy niin puolustusvoimissa, kouluissa, julkisissa laitoksissa, työpaikoilla, viranomaistahoilla ja jopa uskontopohjaisesti toimivien kehitysyhteistyö- ja ihmisoikeusjärjestöjen työssä. Pyrkimys uskontojen työntämiseksi pelkästään yksityiselle ja näkymättömälle alueelle koko yhteiskunnassa on vastaan kansainvälisiä uskonnonvapausoikeuksia, joiden mukaan jokaisella on vapaus harjoittaa uskontoaan tai vakaumustaan yksin sekä yhdessä muiden kanssa, julkisesti tai yksityisesti (ulkoinen uskonnonvapaus: *forum externum*, ICCPR Art. 18 (1), 1981 Declaration of the General Assembly Art. 1 (1), Human Rights Committee general comment 22 Para. 4).

Valtion uskonnollisen neutraliteetin käsitettä ei tule tulkita yksinomaan negatiivisen sekularismin valossa eikä suojellen teoreettisesti vain yksilön sisäistä vapautta. Suomen viranomaisten tulee ottaa painokkaampi linja positiivisen uskonnon tai vakaumuksen vapauden turvaamiseksi. Kun uskonnon tai vakaumuksen vapaus toteutuu täysivaltaisesti osana laajempaa ihmisoikeuskehikkoa, jokaisella on oikeus harjoittaa uskontoa tai vakaumusta tai olla harjoittamatta ilman pakkoa tai painostusta. Tällöin uskontojen ja vakaumusten positiiviset voimavarat saadaan käyttöön yhteiskunnan hyväksi. Uskonnolliselle radikalismille tai ääriajattelulle on vähemmän tilaa, koska uskontojen ja vakaumusten arvoista voidaan keskustella demokraattisesti kaikkien kesken. Suomessa tulisivatkin aktiivisesti luoda kansainvälisten sitoumusten hengessä tilaa uskonnoille ja vakaumuksille osana yhteiskunnan elämää ja kuulla uskontojen ja vakaumusten edustajia yhteiskuntaan, uskontoihin sekä uskonnonvapauten liittyvissä kysymyksissä.

Uskontojen häivyttäminen on kaikilla mittareilla epärealistista. Maailman väestöstä n. 84 % kuuluu johonkin uskontokuntaan. Uskonnoilla ja vakaumuksilla on aina ollut keskeinen rooli yhteiskuntien ja kulttuurien rakentamisessa, yhteenkuuluvuuden luomisessa sekä yksittäisten henkilöiden elämässä kantavana voimavarana. Uskontojen tai vakaumusten tukahduttaminen julkisuudesta on syrjintää, koska uskonto tai vakaumus on osa henkilön syvää identiteettiä. Kun uskontoasioita tai identiteettiä ei voi käsitellä julkisesti, syntyy helposti paineita, jotka purkautuvat myöhemmin negatiivisin seurauksin.

3.3. Hyvien väestösuhteiden edistäminen ja vihapuheen vähentäminen

Uskontolukutaidon vahvistaminen, uskonto- ja uskonnonvapauskysymyksiä koskevan osaamisen lisääminen ja globaalikasvatus ovat tärkeitä myös hyvien väestösuhteiden edistämiseksi ja vihapuheen suitsimiseksi. Uskontodialogia sekä uskontojen, vakaumusten ja uskonnottomien kohtaamista tulee lisätä ja edistää systemaattisesti Suomessa kaikilla yhteiskunnan tasoilla.

Suomalaisessa asenneilmapiirissä uskontoa tai vakaumusta tunnustavien – erityisesti uskonnollisiin vähemmistöihin kuuluvien – häirintä ja heihin kohdistuva vihapuhe ovat yleistyneet saaden joskus jopa väkivaltaisia

muotoja. Asenneilmapiiri vaikuttaa eri uskonnollisiin yhteisöihin eri tavoin, toisiin vähemmän, toisiin enemmän. Juutalainen yhteisö kokee selkeää uhkaa äärioikeiston, ääriivasemmiston ja ääri-islamistien tahoilta sekä syrjintää ja uhkaa Lähi-Idän alueelta tulleiden maahanmuuttajien taholta. Kipan käyttäminen saattaa johtaa kadulla vihamieliseen käytökseen; huutoihin, sylkemiseen sekä hyvin pitkäkestoiseen ja avoimen vihamieliseen tuijotteluun. Äärioikeiston harjoittama uhkailu ja vihapuhe on enimmäkseen verkossa tapahtuvaa. Juutalaisyhteisöön kohdistuu vakavaa turvallisuusuhkaa mahdollisten terrori-iskujen muodossa, jonka takia se on ollut Helsingin poliisipiirin päivittäisen suojelun kohteena vuoden 2015 alusta ja erittäin tiiviissä yhteistyössä maamme turvallisuusviranomaisten kanssa. Päivittäisen kanssakäymisen tasolla ns. näkymätöntä syrjintää harjoittavat lähinnä uudet maahanmuuttajat.

Uskonnollisen moninaisuuden kasvaessa ja vihapuheen lisääntyessä ihmisoikeuksien ja uskonnonvapauden periaatteiden tuntemus, uskontolukutaito ja uskontodialogitaidot ovat olennainen osa rauhanomaisia globaaleja selviytymistaitoja kasvavalle sukupolvellemme. Niitä tarvitaan yhtäläillä pluralisoituvan maailman ja sen ilmiöiden ymmärtämiseksi kuin ihmisoikeuksia kunnioittavan yhteiskunnan ja yhteistoiminnan rakentamiseksi. Näitä taitoja voidaan kehittää parhaiten koulujen oman uskonnon opetuksella, joka on järjestetty positiivisen uskonnonvapauden hengessä, lapsen identiteettiä kunnioittaen ja vähemmistöt huomioiden. Uskontoluku- ja dialogitaitoja tulee opiskella ja harjoitella myös osana koulujen ja järjestöjen tarjoamaa globaalikasvatusta kannustaen molempia tahoja käsittelemään uskonnon tai vakaumuksen vapautteen kuuluvia aihepiirejä. Suurena huolenaiheena ovat Suomen kehitysyhteistyöhön ja globaalikasvatukseen kohdistamat leikkaukset sekä paineet koulujen yleissivistävän uskonnonopetuksen alas ajamiseksi. Nämä toimet heikentävät tulevan yhteiskuntamme uskontolukutaitoa, dialogin mahdollisuuksia, kansainvälistä toimintakykyä ja erilaisten identiteettien ymmärrystä.

Uskontodialogin edistäminen on yhä oleellisempaa hyvien väestösuhteiden vahvistamiseksi ja luottamuksen rakentamiseksi. Uskontojen äänen kuuleminen yhteiskunnallisissa asioissa on tärkeää dialogin, osallisuuden ja demokratian tukemiseksi. Dialogilla voidaan turvata turvallinen tila keskustelulle uskontokuntien ja vakaumuksellisten yhteisöjen kokemille haasteille niin sisäisesti kuin yhteiskunnallisesti. Dialogin ja toisen kunnioittamisen avulla voimme ottaa käyttöön – yhteiskuntamme hyväksi – uskontojen ja vakaumusten positiiviset voimavarat kuten käsitykset universaalista ihmisarvosta ja sen tukemisesta.

3.4. Uskonnonvapauden edistäminen kansainvälisissä yhteyksissä

Maailman väestöstä 74 % elää maissa, joissa uskonnon tai vakaumuksen vapautta rajoitetaan vakavin seurauksin (Pew Research Center: Trends in Global Restrictions on Religion, 2016). Uskonnon tai vakaumuksen vapauden loukkaukset, niin eri yhteiskunnallisten ryhmien kuin valtioidenkin aiheuttamat, ovat osa arkea monissa maissa eristäen loukkausten kohteena olevia yhteiskunnasta ja ihmisoikeuksista. Valitettavan usein nämä loukkaukset riistävät heiltä jopa elämän. Suomen ulkoasiainministeriö on aktivoitunut kiitettävästi EU:n uskonnon tai vakaumuksen vapautta edistävien ja suojelevien suuntaviivojen toimeenpanemisessa. Koulutautumisen ja seurannan ohella Suomen tulisi laatia konkreettiset tavoitteet ja toimintatavat uskonnonvapauden edistämiseksi sekä vahvistaa yhteistyötä YK:n uskonnonvapauden erityisraportoijan kanssa tukien raportoijan työtä niin taloudellisesti kuin poliittisestikin.

Suomen Ekumeenisen Neuvoston puolesta

Kari Mäkinen
Arkkipiispa, puheenjohtaja

Mari-Anna Pöntinen
Päsihteeri

Anna Hyvärinen
Ihmisoikeusasiantuntija